Ivana Brlić-Mažuranić u kontekstu građanskog života u Brodu na Savi

Pentavec, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:074524

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Studij kroatologije

Ivana Brlić-Mažuranić u kontekstu građanskog života u Brodu na Savi

Završni rad

Kandidatkinja: Kristina Pentavec

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Zima

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....3

2. O Ivaninom djetinjstvu i odrastanju u Zagrebu.....4

3. Život u Brodu na Savi.....9

4. Posljednje godine života.....21

5. Zaključak.....25

6. Popis literature.....26

1. Uvod

Ovaj rad je izuzetno teško pisati u standardnoj formi završnog rada. Kad bi tema bila analiza ili interpretacija nekog djela Ivane Brlić-Mažuranić, bilo bi izvedivo. No, u pitanju su intimni zapisi jedne žene, čije je stvaralaštvo ostavilo veliki trag na mnogim generacijama hrvatskih školaraca, ali i onima koji su nakon djetinjstva ponovno uzeli u ruke neku njenu knjigu namijenjenu djeci i prisjetili se nekih jednostavnijih i sretnijih vremena.

Na pamet mi pada anegdota koju mi je jednom prilikom ispričala starija sestra. Ona je zbog svog posla prisustvovala nekom međunarodnom skupu bankara, u sklopu kojeg su imali razne radionice i seminare. Jedan od zadataka na seminaru je bio da svatko donese knjigu koja je odraz njihovih vrijednosti i radne etike. Većina njih je donijela *Umijeće ratovanja* Sun Tzua, neki su nosili knjige koje više naginju žanru samopomoći. Sestrina kolegica je donijela *Čudnovate zgode šegrta Hlapića.* Mnogi nisu znali o čemu se radi, kakva je to knjiga i bili su u čudu kad se ispostavilo da je riječ o dječjoj knjizi. Za nas koji smo barem jednom sa strepnjom i veseljem pratili Hlapićeve zgode, bilo na papiru ili na filmskom platnu, sasvim je jasan njen izbor knjige iako je možda pomalo paradoksalno Hlapićeve osobine smještati u kontekst managementa i bankarskog sustava.

Ivana je, osim svojih dobro poznatih objavljenih djela, u nasljeđe ostavila i veliki opus u obliku dnevničkih zapisa, pjesama, molitvi, pisama, putnih zapisa i spomenara koji su se čuvali što u trezoru Nacionalne sveučilišne biblioteke, što u obiteljskim arhivima. Većina tih zapisa objedinjena je u knjizi koja je izašla prošle godine, naziva *Moji zapisci: dnevnici, memoari, molitve, putni i drugi zapisi*, koji je priredio Mato Artuković, a uredio Vinko Brešić. Upravo na toj knjizi temelji se ovaj završni rad. Druga knjiga koju koristim je romansirana biografija *U potrazi za Ivanom* autorice Sanje Lovrenčić, koja služi kao putokaz kroz različite periode Ivanina života, a sadrži i brojna pisma koja je slala svojim roditeljima, bratu Željku, svom mužu i djeci, a iz kojih se mnogo toga može iščitati o njihovim odnosima i Ivaninim pogledima na svijet i ulogama koje je, kao žena svog vremena, uredno prihvaćala.

Prvi dio rada je o njenom djetinjstvu, literarnim počecima i mladosti provedenoj u Zagrebu. Smatram da bi bilo nepravedno izostaviti taj dio jer je to period njenog života u kojem se Ivana Brlić-Mažuranić oblikuje kao osoba. Njeni dnevnički zapisi i molitve, kao i literarna stvaranja koja umeće u svoj dnevnik, daju izravan uvid u njene misli koje su po svemu prilično napredne i kompleksne za jednu djevojčicu u pubertetu. Život u Zagrebu je kontrast životu koji

je stvorila udajom i preseljenjem u Slavonski Brod. Taj drugi period života je glavni dio ovog rada. Treći dio se bazira na posljednjim godinama Ivaninog života.

2. O Ivaninom djetinjstvu i odrastanju u Zagrebu

Ivanna Cornelia Emilia Henrietta Mažuranić rođena je 18. travnja 1874. godine u Ogulinu, kao najstarije dijete u obitelji Vladimira i Henriette Mažuranić. Autorica Sanja Lovrenčić navodi kako je Ivanina majka sveukupno rodila osmero djece, no četvero njih je umrlo ubrzo nakon rođenja. (2006*:* 39) Vladimir Mažuranić je bio sin prvog bana pučanina i pjesnika Ivana Mažuranića, a Henrietta, rođena von Bernath, pripadnica plemenite varaždinske obitelji. Ubrzo nakon Ivanina rođenja, njen otac, tadašnji državni odvjetnik, dobiva premještaj u Karlovac. U Ogulinu je proboravila tek neko kratko vrijeme kad je imala šest godina, a potom s dvanaest godina, kad se zbog prirodnih ljepota Kleka i Dobre rađa Ivanina ljubav prema pisanju i prva pjesma *Zvijezdi moje domovine*.

Ivanino djetinjstvo je idilično. Isprva se školuje kod kuće, uči je majka i privatni učitelji pa je tako dobro svladala francuski, a kasnije i njemački, ruski i engleski, ima mlađu sestru Alku i braću Darka i Željka, na praznike i izlete se ide na mamin posjed blizu Varaždina, voli promatrati zvijezde s ocem i čitati knjige, aktivno je i radoznalo dijete. Što se tiče pisanja, najveći utjecaj na nju ima njen stričević Fran Mažuranić, autor poznate zbirke crtica *Lišće*, koji joj savjetuje da počne voditi dnevnik. Kroz djetinjstvo, potom pubertet i adolescenciju, Ivana će ispisati nekoliko dnevnika.

Bila je pomalo muškobanjasta djevojčica, koliko su joj tadašnje prilike to dopuštale: „Zdrava, čvrsta, srčana i najburnijim igrama sklona curičica, vanredno ambicijozna, nedopuštajuć nikada da bilo po kojem od drugova bude pretečena – napustila sam dakako vrlo brzo svakakvo druženje s djevojčicama.“ (Brlić-Mažuranić prema Artuković, Brešić, 2016: 55) 1888. godine Ivana ima 15 godina, nalazi se u društvu djevojčica svojih godina jer dječaci iz „drugova“ prerastaju u udvarače. Jedne nedjelje piše o svojoj zaljubljivoj naravi:

> „Dosada mi se svaki svidio, za kojega sam znala da me 'ljubi'!!! Ali baš zato jer su mi se svidili radi toga da me oni 'ljube', a ne ja njih, nije ta 'ljubav' dugo nikada trajala! Sada, na primjer,

> svidjaju mi se njih 7 u Zagrebu. Kad kojeg vidim, mislim da je taj pravi, dodje li drugi, onda je taj, pa tako, kako je i pravo, nije ni – jedan pravi.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 61 – 62)

Unatoč tome, do nekih kriterija ipak drži: „... a tu su moji principi: izim Hrvata nikoga.“(Brlić-Mažuranić, 2016: 63)

Uz svu gospodu koja joj se površno sviđaju i udvaraju, najviše se puta spominje Zlatko. Čini se da joj se upravo on najviše sviđa i kori samu sebe što nije to priznala i majci. Ne zna kako bi se ponašala u njegovom društvu, nekad se trudi biti indiferentna, nekad uživa u razgovorima s njim, ali sve ostaje na tome, na pozdravljanjima kroz prozor na Markovom trgu i usputnim susretima u gradu. Ivana je svjesna da je premlada za ljubav, ne zanosi se time ali ne djeluje kao da ju to previše smeta: „Dva me ljube to znam, na to mogu prisećiljube me onako kako misle ljudi da se sad već ne ljubi. Oni me oba u jednakoj mjeri ljube, a ja nijednoga. Zašto to? Valjda jer još ljubiti neznam. Sreća.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 69)

Iako ima krug prijateljica, čini se kako su joj one nužnost da ne bi bila usamljena. Neke stvari se ipak ne mogu reći mami iako bi voljela da se mogu:

> „Izkreno, dnevniče, znaš da meni pero sad drhće, nu... zašto se ni moja majka o osjećajih, ob onom o čem se malo tko razgovarati hoće, sa mnom ne razgovara? Nikada. Zar se sbilja nemože u moj dob više postaviti ili zar... čovjek kraj majke mora još prijateljicu, prijatelja, dnevnik imati?“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 113)

Prijateljice su joj pomalo dosadne, ne voli tipične razgovore kakve vode petnaestogodišnjakinje. 1. ožujka 1889. povjerava se dnevniku:

> „Dakle od kuda ćeš ih emancipirati, gdje su im za to svojstva? Bar ako su sve onakove kano one u kojih družtvu jučer imah čast 240 minutah proboraviti, ona [prevedeno s njemačkog] 'Neka žensko pitanje ostane žensko pitanje!'. Boga mu. Dakle, dođem ja k Olgi: ona zine; ja stanem govoriti, nu vidjeć da se tu zija zinem i ja. To zijanje protegne se u blejanje. Kakva korist da doće treća? Namjesto dvijuh, zijasmo sad tri...“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 71)

Ivani voli razgovore o glazbi, književnosti, filozofiji, Bogu, jezicima, o svemu, no čini se da njene prijateljice ne dijele iste interese. Ipak, prilagođava im se i „zijeva“. Ima sposobnost da ostane dosljedna sebi i svoje misli iskaže makar pisanjem dnevnika, a da ipak ne odudara previše od društva i tadašnjih manira. Lakše joj je komunicirati s muškim rodom, no čini se kako joj netko prigovara kad piše kako je „s gospodom odveć na prijateljski.“ Čini joj se kako je previše djetinjasta, previše „larma“ i „buči“. (Brlić-Mažuranić, 2016: 77)

Osim ovakvih, razmatra i žensko pitanje. 1888. piše o tome kako je pravi čovjek upravo muškarac. Nabraja velike svjetske ličnosti i izumitelje i pita se nisu li svi oni bili muškarci. „Oni su muževi, a žene su ništ, osim majke dobre i mile a i to je mnogo, mnogo.“ Kao svoj ideal navodi majku Henriettu, zbog svoje dobrote i požrtvovnosti. No godinu dana kasnije piše:

> „U slavu vam bilo vaše životarenje. Vegetiraj, pak budi sretan. Ja se nedam. Baš se nedam. Ja hoću živiti. Hoću djelovati. Ne djelovati kuhačom, ili iglom, jer to neznam, ja hoću nečime, čim se šta stvara koristi. Ja ću se izmaknuti tome gnjilome životu. Izmaknuti ću mu se vlastitom snagom kad mi nitko pomoći neće, razumieti neće. Kad mi svi moju vlastitu lienost predbacuju, a tako mi poštenja, ja bi i kakao radila da nije sve tako obično, tako suhoparno...“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 99)

Ipak, nešto kasnije piše o tome kako joj se majka razboljela, pa je neko vrijeme ona sama gospodarila kućom, sašila bratu „opravicu“ i vješto baratala kuhačom. Čini se da je pomalo ponosna na to i obraća se dnevniku i govori da joj se ne smije u nevjerici. Nalazi se u konfliktu, sa sobom samom i sa svijetom u kojem nema mjesta za Ivanu kao spisateljicu, već Ivanu kao buduću ženu, majku, gospodaricu kuće. Zbog poštovanja i ljubavi prema roditeljima, ponekad želi dobiti i njihovu potvrdu, ali jedino što zapravo želi je pisati.

> „Sada sam si liepo uredila pisaći stol, izpraznila ladice, samo u jednoj leži kraj ovog dnevnika sva moja dosadašnja literarna radnja. Bogami, malo graha i taj pišljiv. Nu šta ćemo. Ja ću sad opet raditi, hoću pisati ću koliko moguće ma i zlo. (...) Medjutim, ja ću pisati makar samo za se. Baš ovaj dnevnik ne izgleda ko rad buduće spisateljice.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 73)

Ponekad ju muče promjene raspoloženja. Kritizira samu sebe jer nije pisala dnevnik sedam mjeseci, ali kad ju tko god pozove na šetnju, za to je odmah raspoložena. Iz takve kolotečine izvlače ju odlasci u Hališće, mamin varaždinski posjed, gdje upija prirodu i ponovno dobiva volju za pisanjem, ali i životom. U noći, kada ima vremena biti sama sa sobom, bavi se mislima o svijetu, o svom postojanju i Bogu.

> „Zašto je čovjek tako stvoren da ima dosta sile, da sve hoće pojmiti a premalo da i ma šta, najmanju stvar pojmi? (...) Kad hoćeš da jednom takvu misao logično razglabaš, urediš, onda izčezne jer je sama u oprieci s logikom, koja ju svojom... logikom uništuje. A snuj dugo nelogično nad tom misli nad tim: poluditi ćeš. (...) Kako je tužno da čovjek mora tiekom vremena praksu svieta steći ili umrieti, dotično voliti smrt no praksu. Da ja ju volim, da ako se tako uzme ljubim smrt, ko jedinu spasiteljicu, pred tom nemani, pred tom grozotom, pred tom praksom.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 83)

Teško joj je pronaći svoj smisao na ovom svijetu, koji jednakom mjerom obožava i prezire; divi mu se, ali ga želi izbjeći. Pomisao na tu „praksu života“, život koji gotovo svi ljudi jednako prolaze, bez da previše razmišljaju o stvarima koje Ivani zadaju tjeskobu, grozna joj je. Ona je svjesna svojeg talenta, ali je svjesna i svojeg položaja. Ivana je dobar promatrač, kako vanjskog svijeta, tako i svog osobnog, unutarnjeg. Njena sposobnost percepcije, empatije, doživljavanja svega toliko duboko i osobno ne dolazi bez cijene. To se najviše odražava na njenom psihičkom stanju.

„Ah! Da nisi toliko nevolje stvorio, Otče, il bar da mi nisi dao čuvstvo i srdce kojim svaku i svačiju nevolju, do najdubljeg joj jada shvaćam!“(Brlić-Mažuranić, 2016: 50)

1886. godine u Ivaninu obiteljsku kuću dolazi Marietta, koja je dobila posao „francuskinje“, djevojke koja je s Ivanom razgovarala na francuskom i tako ju podučavala jezik. Marietta i Ivana su ubrzo postale bliske prijateljice, čini se kako joj je ona bila najbliža od svih. Povjeravale su jedna drugoj svoje tajne. Često su, kako ona sama kaže, filozofirale dugo u noć. U dnevničkom zapisu nastalom u ponedjeljak, 18. ožujka 1889. stoji:

> „Jučer upitah Mariettu šta bi ona rekla da se ja ubijem pak da tko hoće da mu kaže kakova bijah, šta ćućah, šta mišljah. Odgovori [prevedeno s francuskog]: 'Bila je to zanesena djevojka koja je voljela lijepo i dobro i koja je ugledala svijet premlada.' ... Nadalje mi protumači da se nesmijem toliko mojim mislim prepustiti, to do ničesa ne vodi.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 86 – 87)

Ivana se slaže sa svojom prijateljicom i odgajateljicom Mariettom kad piše: „Ja vidih prerano sviet; i drugi ga vide ali ga ne razumiju. Nu meni je Bog užasnu sposobnost razuma prerano dao: ja ga vidih i progledah.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 449)

Marietta je bila zaljubljena u jednog čovjeka, Ivana piše kako je ta ljubav isprva bila nesretna i puna prepreka, no u jednom trenutku ljubav joj biva uzvraćena i čini se kako je to bilo previše za Ivaninu „francuskinju“. U svojoj 23. godini života, Marietta je počinila samoubojstvo skočivši u Savu.

> „Subota 6. [lipnja 1889.]
> Tužno li se opet sastajemo! Moja prijateljica, najbolji, najplemenitiji, najidealističniji stvor koji je ikada živio, ona je otišla, ona je svršila svoj život...
> (...) Ja razumijem. I sama sam si već mislila kada je čovjek onako sretan, onako, nebi li se onda ubio? Bili onda htio lagano iz te božanske sreće, bolje, tog sna lagano silaziti opet ma i u svjetsku sreću.
> (...) Ja Te razumijem, plemenito srdce. Ostaj i Ti sbogom. Nisi bila nesretna. Takove sreće... Ah! Malo tko ju poznaje! Nisi mogla drugačije!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 131 – 132)

Mariettino samoubojstvo joj je bio teški udarac. Ostala je bez najbolje prijateljice, uzdanice, jedine osobe s kojom je mogla pričati o onom o čemu ljudi slabo razgovaraju. Osim Mariette, u svojim molitvama često spominje i Zvonka, koji je također završio svoj život samoubojstvom. O Zvonku ne znamo gotovo ništa, Vinko Brešić navodi da vjerojatno nije bio iz Hrvatske. Smrt svojih prijatelja nikad nije preboljela. Držala ih je prečistima i predobrima za ovaj pokvareni svijet. Čini mi se, meni koja sada znam Ivaninu priču unaprijed, da je i ona sama bila takva.

1890. godine, 15 dana prije Božića, Ivana piše o nekom za koga se može naslutiti da je njen budući muž, Vatroslav Brlić. Ipak, ne djeluje previše sretno:

„Prvi put nešto osjećam...ne upravo osjećam nu mislim ili kako da rečem... riečju nješto što motivirati neznam. Što je dobra? Što je liepa na njemu? Zašto ta, ma i prelazna čežnja? Zašto

sve to?... Svietu! Jesi li me okužio jeli to oholo srdce poprimilo ohole ti nazore?“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 156)

Te godine Ivana ima 16 godina, jasno joj je da je to doba u kojem djevojke i njihove obitelji počinju razmišljati o potencijalnom ženiku, zarukama, svadbi. Ona je sebi premlada za takvo što, zato joj nagovještaj simpatija prema 14 godina starijem Vatroslavu stvara tjeskobu. Jer zna, ako se iz tih simpatija išta izrodi, da je onda to – to. A nije još spremna. Još se nije naživala mladenačkog života, još samu sebe ne vidi u toj odrasloj ulozi, što je posve razumljivo za šesnaestogodišnjakinju. Ali nerazumljivo za šesnaestogodišnjakinju iz tog doba. U siječnju 1891. piše: „Al znaš kako je liep! Da ti je vidjeti one kretnje, onaj stas. Da ti ga je više puta vidjeti onako otmena, da ti ga je vidjeti elegantna.“ Nekoliko dana kasnije: „Da znaš kak je sve ono bedasto što sam napisala!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 157) Nada se da nije riječ o ljubavi, ali ipak poklekne pred odgojem i okolnostima, pa se pita: „Pak da ne promišljam?“ Njenoj, ali i njegovoj obitelji sviđala se ta veza. Teta Vatroslava, zvanog od milja Naca, je bila „matchmaker“, čega su se objeručke prihvatili i Ivanini roditelji. Nikog nije trebalo previše nagovarati. Osim Ivane.

> „Sad, gdje se svi u stvar upliću, sad, sad ga istom poznam. Bože, zašto mi iluzije nepustiše? Sad znam što je med nama! 'Moraš' je med nama. A tko nam zapovieda? Neznam. – Bar da je tri godine poslije pojavio se. Ja se još nisam ništa zabavljala, nisam svieta vidila, a ljubila? (...) Nu kako Ti se sada činim? Svakako svietu više primjerena, nije li tako?... Ha! Ha!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 159)

10. srpnja 1891. Ivana posljednji put piše u dnevnik kao djevojka. Mjesec dana kasnije, 15. kolovoza, ona i Vatroslav Brlić su se zaručili. Do vjenčanja 1892. godine, slabo se obraća dnevniku. Piše uglavnom kratke priče, ali ne saznajemo skoro ništa o njenom životu. Možda je dio izgubljen, možda je to tako namjerno napravljeno, da stigne u to malo preostalog vremena proživjeti slobodan život. Međutim, piše pisma svom zaručniku. Tih pisama nema u *Zapiscima,* ali autorica Lovrenčić u svojoj knjizi spominje kako su pisma puna „izraza nježnosti: 'zlato moje', 'dušo moja', 'koliko te ljubim', 'sva sam tvoja', ali da te riječi djeluju kao da su pisane za vježbu.“ (2006: 93)

Vjenčanje je bilo na Ivanin 18. rođendan, 18. travnja 1892. Lovrenčić navodi kako je zbog smrti Vatroslavovog strica vjenčanje bilo jednostavnije. „Nacina tetka, koja je u sklapanju tog braka odigrala važnu ulogu, željela je da se vjenčanje obavi rano – u šest sati ujutro! – u crkvi. Ivanina je želja bila da ih svećenik vjenča u njezinoj kući... Ne znam kako je na kraju ispalo, no vjerujem da je bilo po Ivaninom.“ (2006: 97)

Ipak nije bilo po njenom. Vjenčali su se u crkvi sv. Marka, jedan od kumova im je bio tadašnji

gradonačelnik Zagreba Milan Amruš. (Artuković, 2016: 169) Dva dana nakon vjenčanja Ivana, sada Brlić-Mažuranić, odselila se u Brod na Savi sa svojim suprugom. Čekalo ju je mnogo posla i prilagodbe budući da je njen suprug živio u domaćinstvu s bratom i stricem. Ivana je tako postala jedina žena u obitelji Brlić, morat će se dokazati kao supruga i domaćica, što je značilo više posla, manje pisanja.

3. Život u Brodu na Savi

U Ivanino doba nije bilo uvriježeno da se mladić i djevojka dobro upoznaju, a kamoli da žive zajedno prije braka. Stvari su se odvijale jako brzo. Obitelj je ili prihvatila ili odbila potencijalnog ženika, u slučaju zelenog svijetla slijedile bi zaruke i ubrzo nakon tog ženidba. Koliko je Ivana mogla upoznati svog muža putem pisama ili povremenih posjeta dok su bili zaručeni? No čini se da su njih dvoje bili sretnici u takvim okolnostima čija je ljubav trajala cijeli život. Dvije godine nakon udaje, Ivana piše svojoj majci:
„Vi pak ne znate, kakovo je srdce i koliko nježnosti i poštenja u mog Nace... A najbolji je znak, da tko god je dulje š njim, svaki ga rado ima... Moje sanje, kad sam rekla 'da' Dru Vatroslavu Brliću, zaista nisu bile tako krasne i pune sreće, kao što je ova zbilja...“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 454)

Budući da je Ivanu dočekalo nesređeno stanje u kući, dogovor je bio da njena majka dođe pomoći mladoj snahi da se snađe. Od toga, međutim, nije bilo ništa. No, Henrietta ipak u pomoć šalje sluškinju. Ivana ipak ne paničari, svoj posao shvaća ozbiljno i s velikim veseljem: „Kućanstvo – sve polako. Nered još uvijek velik i neopisiv. Ja, uostalom, radim marljivo, ali znaš koliko vremena treba da se takav nered savlada!“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 108)

Čini se kako je s majkom napokon našla zajednički jezik. Sad su u istoj ulozi supruge. Idućih nekoliko godina Ivana majci šalje nebrojeno mnogo pisma, gotovo svakodnevno. Savjetuje se s njom oko jelovnika za svaki dan, posebne prigode i kad dolaze gosti, šalje joj narudžbe za haljine, bluze i krevetninu jer u Zagrebu ima mnogo više izbora nego u tada malenom Brodu, koji još ne vidi kao svoj dom.

„Molim Te, mamice, kupi mi broj 38 plesne cipele, moći ću ih i za vizite upotrijebiti.“
„... daj mi načiniti Balltoillettu, i onako ću nešto za brodske balle trebati.“
„Molim Te, daj mi načiniti kakovu pristojnu bluzu... Prilažem iz mojih novina sliku. Bluza br. 5 mi se jako sviđa...“
„Danas ću ti poslati svoju rosa blusu na čišćenje. Nemam opet ništa za obući, a to je grozno!“
„Rukavice primila s oduševljenjem jer je jedan par više nego li sam ih dala vama na čišćenje. Živjeli plemeniti darovatelji...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 141 – 142)

Često se u pismima može iščitati čežnja za obitelji i domom u Zagrebu. Mjesec dana nakon svadbe piše (ponovno majci): „Mislim mnogo, mnogo na svih vas mili moji, na lijepi krasni domak moj, na sobicu moju, na knjige moje, na bezbrižnost, na djetinjstvo moje – ljubim to sve, pak u sadašnjoj sreći svojoj slatko se spominjem prošle sreće.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 112)

„Baš mi pada na pamet da Te pitam je li šlamparija u kući manja od kad mene nema? Jesu li sad vrata zatvorena, a postelje riješene oprava? A kako knjige? Gube li se? Tko ih nadzire? Za čudo je da se najviše sjećam na sobu gdje sam spavala i na tatekovu sobu...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 112 – 113)

Često poziva obitelj da ju dođu posjetiti. Isprva dolaze i majka i njen mlađi brat Darko, ubrzo ona i Naca putuju prema Primorju i na putu ostaju u Zagrebu osam dana.

No, putovanja se prekidaju jer Ivana ostaje trudna. Djevojkama u to doba nisu bile dostupne informacije o začeću i trudnoćama, kod kuće se o tome nije razgovaralo, pa je razumljivo da je to za Ivanu bilo stresno i zbunjujuće razdoblje u kojem više nego ikad treba majku da joj pomogne makar razgovorom. Naca ima mnogo razumijevanja za Ivanu i njene vapaje za majkom i domom. Kako je već spomenuto, putovali su u Zagreb dok je to bilo moguće, u Ivaninoj trudnoći čak predlaže da pokušaju doći do Siska parobrodom, pa dalje do Zagreba vlakom, što bi bila manje opasna opcija putovanja. Njena obitelj razmišlja da joj pošalju brata Darka da ju razvedri, no ona djetetu ne želi uskratiti veselje Božića u vlastitom domu.

Početak je nove, 1893. godine i vrijeme je da Ivana rodi, no njena majka je bolesna i ne može doći u tom ključnom trenutku. Krajem siječnja, rodila se djevojčica Nada. Novopečena majka ponovno treba pomoć, no ona i suprug snalaze se sami. Brinu ih uobičajene stvari koje se vežu uz novorođenčad; grčevi, prehrana i općenito svaka iole „čudna“ stvar na djetetu. Ivanino psihičko stanje je pomalo narušeno. O post porođajnoj depresiji tada nije bilo govora, ali je zapravo teško reći je li stvarno riječ o tome ili je jednostavno bila iscrpljena dolaskom djeteta. Ponekad su ju znale uhvatiti i groznice, što je normalno za riječna područja kakvo je Brod na kojem obitava mnogo komaraca:

„Meni je hvala Bogu dobro, nego ova dva dana imala sam malu groznicu i nekako mi je mučno bilo iza svakog jela. Bit će da je to ta vražja slavonska groznica. Samo da mi je čim prije pobjeći iz te zemlje plemenite...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 121)

To stresno razdoblje prolazi i kad je Nada navršila tri mjeseca, putuje s majkom u Zagreb i tamo ostaju nekoliko mjeseci. Autorica Lovrenčić iz pisama koje su razmjenjivali Ivana i Naca saznaje da on i nije bio baš oduševljen time što se Ivani ne žuri kući. Njoj Zagreb pomaže, opet je na starom, u svom domu, među svojim ljudima, uživa u stvarima u kojima je uživala i prije udaje. On joj savjetuje da se pripazi, da miruje, ponekad je ljut i pita se „zašto se uopće ženio, ako je opet usamljen kao i prije.“ (2006: 125) Ona mu se u odgovorima pomalo ispričava, čini se kako Naca nije ljubomoran čovjek, vjerojatno samo nije znao da njoj to zaista pomaže, da u njenim izlascima i zabavi nema ničeg lošeg. Ni Ivana njemu ne ostaje dužna. Nju ponekad iritira Nacino bećarenje. U jednom pismu koje mu je poslala iz lječilišta u Češkoj stoji: „Vidim da si veselo proveo svoj imendan. No žao mi je što uvijek badava osjećaš da je opijanje sramotno. Ne mogu shvatiti, srce moje, ako me i zbilja imaš jako rado, da popuštaš toj navici svojoj...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 134)
Pomalo je humoristično što jedan drugome prigovaraju zbog zajedničke sklonosti zabavi, koja po svemu sudeći, ne izlazi iz okvira normalnog. Riječ je ipak o benignim, uobičajenim bračnim razmiricama, koje, čini se, proizlaze iz sličnosti, a ne različitosti, kao što bi se očekivalo. Svejedno, na povratku ju je Naca dočekao ovako: „Ne trebam ti reći kakav je sastanak bio – da se imamo rado, jako rado i možda preveć rado, to ste vidjeli – možeš si dakle misliti da se ne damo jedan od drugoga.“, piše Ivana svojoj majci pri povratku u Brod. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 134)

Dom Brlićevih se polako puni. Nacin brat se u međuvremenu oženio i vratio živjeti u Brod sa ženom i djetetom. Godinu kasnije Ivani i Naci rodio se sin Ivan, a 1895. Vladimir, no on je umro nakon nekoliko mjeseci. Lovrenčić piše kako su liječnici potvrdili Ivaninim roditeljima da je njen organizam bio premlad i nespreman za tri uzastopne trudnoće. (2006: 132) Čini se kako je smrt djeteta ponovno povukla Ivanu u depresiju, te ju Naca 1896. šalje u lječilište Franzensbad u Češkoj, u koje je otputovala s prijateljicom. Nada i Ivo su ostali na čuvanju u Zagrebu. U lječilištu se uglavnom kupa u toplicama i pazi na prehranu i to joj pomaže. Brod na Savi polako postaje Ivanin dom. Potiče osnivanje Gospojinskog dobrotvornog društva, za koje u jednom pismu majci piše da je naišlo na odobravanje svih, a pogotovo majki djevojaka koje se dosađuju. Priređivale su predstave, Ivana ih je često sama pisala, ponekad se brinula jer

nemaju pravog „regiseurrea“, no sve bi uvijek na kraju ispalo dobro, na opće i Ivanino veselje. „Zabava je u svakom pogledu potpuno uspjela. Publika je bila zadivljena, a najviše ja sama...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 151) Naca je član pjevačkog društva Davor, čiji je barjak u jednom trenutku došao posvetiti biskup Strossmayer, a kuma mu je bila Ivana. Kod kuće su organizirali i plesove pod maskama:

„Svi su kostimi zbilja fini i slika je bila krasna u kolu ili kadrili... plesali smo vrlo mnogo, Labaš kaže da 15 godina nije toliko plesao.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 154)

Blizu njene kuće postojalo je kupalište na Savi gdje bi znala provoditi sparne dane, često ne čekajući da Henrietta iz Zagreba pošalje novi kupaći kostim i korzet. No, više od svega u Brodu, Ivana i njena obitelj voljeli su Brlićevac, ljetnikovac okružen vinogradima, sagrađen od crvene opeke i drvenih stupova, po nacrtu Nacine majke. Brlićevac je postao zamjena za Hališće. Kad god bi nastupilo ljeto, cijela obitelj bi se tamo preselila na nekoliko mjeseci, obično dok berbe nisu bile gotove. Osim fizičkog rada, kojeg se Ivana rado prihvaćala, kroz Brlićevac je prošlo mnogo gostiju, obiteljskih prijatelja, djece, nadbiskupa i političara. O tome svjedoči spomenar u koji su se upisivali gosti i domaćini. 1893. u njemu se prvi put spominje Ivanino ime. 1905. u spomenar upisuje kako se putovalo do ljetnikovca:

> „Izselili smo 26. 6. u vinograd, sa djecom i družinom. Konja i krava ove godine više ne držimo, već rabimo kao prometno sredstvo medj vinogradom i Brodom omnibus (...) – pjevalo se i bučilo u njem na pretek.
> ... Vrieme je bilo kroz čitavih 3 mjeseca krasno, pudarilo se vanredno veselo. Osim običnih veselih međusobnih posjeta i krasnih šetnjah bila su i dva pudarska plesa...“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 232)

Iz 1905. je opis koji sam za sebe dovoljno govori:

> „Počima ista pripovijest kako je kod nas u vinogradu ove godine lijepo! Ali što je istina, istina je! Zbilja, cijela naša vila, plato pred njom, aranžman itd. Sve je krasno! (...) Program vinogradski šaljem ti odmah: u jutro jede se kiselo mlijeko s profuntom ili kafa sa kifli i putrom. Onda se pere ili ne pere. Odmah zatim slijedi psovanje Ive, koje traje cijelo prijepodne, pošto on ili govori da je gladan ili pita kad će objed biti gotov. U podne se vani jede, ali pošto kod pohanih pilića iznenada dolazi oluja, grmljavina, pucnjava topova i strah od tuče, to svaki sa svojim tanjurom bježi pod verandu, Zdenka tom prilikom prevrne vrč sa vodom i polupa ga, Naca bježi gore dole noseći čaše i vino... – Palačinke se onda pod verandom, bez stolnjaka jedu, kiša lijeva... – I sad dolazi zadnja, najljepša točka, živa slika. Naca i ja sjedimo iza večere na mjesečini pred kućom, djeca bosa i u košuljicah dotrče van da nam kažu laku noć, mi ih uzimamo na krilo pri čem si Zdenka odrapi nogu na klinac slamnatog fotelja. Pošto je noga hipermanganom isprana, nastavlja se idila, nad mjesečinom obasjanom ravnicom u kojoj se Sava kao zlatna pruga vije.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 158)

1897. rodila se kći Zora. Ovaj put Ivana ne treba majku i ne žali toliko za Zagrebom. Dvije godine nakon toga, 1899., u godini rođenja kćeri Zdenke piše majci:

> „Ja nikako neću moći doći. To si ne mogu ni uz najbuniju maštu predstaviti, kako bi to sve kod vas i kod nas izgledalo. Probaj samo na to misliti, pak će Ti pamet stati kao pred neizmjernošću ili pred vječnošću. A izim toga bilo bi i to odviše nezgodno vrijeme za odlazak. Žito u košnji, berba blizu, sijeno, otava, i sto drugih briga... Dakle apsolutno o odlasku ni razgovora.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 135)

1902. godine rađa sina kojeg su krstili kao Nikolu. On umire nakon nekoliko dana. Petnaest godina kasnije, pred kraj Prvog svjetskog rata, rodila se Nedjeljka, najmlađe dijete i ono koje će najduže ostati s Ivanom.

Djeca su po nekoliko godina provodila u Zagrebu, kod djeda i bake. Škole su bile bolje nego u Brodu, a i Ivanini roditelji su posebno voljeli Nadu koja bi često duže vrijeme boravila kod njih, na Ivanino nezadovoljstvo. Ubrzo je na školovanje otišao i Ivo. Ivana je voljela svu svoju djecu i buku, galamu i nered koji prave: „... jednome djetetu gaćice kopčati, drugomu na urnebesno zahtijevanje pomoći 'popoaufzug' na trapezu načiniti, trećemu zub koji se stalno klima izvaditi, četvrtome u suzah se topećemu reći koji je 12. dio od 105...“, piše majci u pismu i objašnjava joj da joj je uz to nemoguće pisati. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 137) Oko djece se iznimno trudila, bila je stroga, ali i pravedna, puštala ih je da razvijaju svoje interese, nije se protivila njihovim odlukama ni kad su bili odrasli i kad su bile pogrešne, učila ih je francuski jezik i svirati glasovir, igrala se s njima, nabavljali su i životinje:
„Manija životinja koja je kod nas zavladala dostigla je valjda svoju kulminaciju, a za cijelu tu menažeriju moram se neprestano brinuti jer sam uvjerena da bi kraj četvero služinčadi i kraj sve ljubavi djece poginuli od glada.“, piše u svom tipičnom, duhovitom stilu, bez imalo zlovolje ili prigovaranja. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 138)

Usred brige za djecu, muža, kućanstvo, poslugu i ljetnikovac, nije mnogo vremena ostajalo za pisanje. Piše uglavnom pisma i pokoju pjesmu. Ponekad je kritizirala samu sebe jer je smatrala da nema „žicu“ za pisanje pjesama. Ništa drugo ne stigne ni pisati, dakle, svu svoju literarnu snagu usmjerava u pisma koja vrve živopisnim slikama dječje igre, noći u Brlićevcu, odsjaja lampiona na brodu koji klizi Savom.
Svom sinu Nikoli spjevala je pjesmu naslovljenu *Na malom grobu* i datiranu 15. svibnjem 1902.:

„...
Al kad prvi put ogrlih
Tebe, sine, osmjeh Boga,
Moja vjera, moje nade
Nadjoše čuvara svoga.

U tvoje ruke male,
Čedo sada pokopano,
U tvoje ih oči čiste,
Majka metnu zaufano!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 202)

Negdje u tom razdoblju Ivana počinje intenzivnije pisati i skupljati pjesme i kratke priče. Iste godine, oko Božića, izlazi prva Ivanina knjiga od nekoliko pripovijedaka i pjesmica, „Valjani i nevaljani“, u vlastitoj nakladi. Mislim da se Vatroslavu Brliću ne može osporiti jedna stvar – on je svoju suprugu podupirao u pisanju.

1903. piše pjesmu *U krvi (za krvavih bunah 903.),* povodom pobuna koje je izazvala obnova hrvatsko-ugarske nagodbe, kada su zaprešićki seljaci skinuli mađarsku zastavu sa željezničke postaje pa je vojska pucala na njih, što je rezultiralo smrću nekoliko seljaka. Od 1910. ponovno piše dnevnik, no ovaj put potpuno drugačije. Sad je odrasla žena, majka nekoliko djece. Većina tekstova su uglavnom refleksivnog i filozofskog sadržaja, o čovjeku, o biti, o svijetu i Bogu, a pisani su na hrvatskom, francuskom i njemačkom. U jednom zapisu na francuskom stoji: „Filozof je pisao jadnoj genijalnoj ženi: 'Vi ste unaprijed žrtvovani jer nema ravnoteže između vašeg duha i vašeg djela.'“(Brlić-Mažuranić, 2016: 211) Vjerojatno se i sama pomalo osjećala tako.

Ivana u svojoj kratkoj autobiografiji piše: „Ipak je prvih deset godina mojeg braka bilo toliko obuzeto obiteljskim i materinskim brigama te dužnostima društvenim i javnim koje sam uz mojeg supruga morala dijeliti, da sam tijekom toga doba sve moje literarne sanjarije napustila, po mom tadanjem uvjerenju konačno...“ (Brlić-Mažuranić, 1997: 526)

Druga knjižica, *Škola i praznici*, izašla je 1905. u izdanju Hrvatskog pedagoškog zbora. Nakon *Valjanih i nevaljanih*, Ivana je pisala članke i kratke priče za djecu za novine i časopise. Time je stekla određen ugled kao dječja spisateljica. Napisana je istom formom kao i prva; naizmjence pjesme i priče, ali ona je bila namijenjena široj publici od obitelji i prijatelja.
„Nakon ovih dviju knjižica bila je prekinuta moja književna djelatnost u dječjem svijetu. Kako sam usred boležljivosti napustila pisanje tijekom dviju godina, to su moja djeca već bila poodrasla – oni nisu duševno trebali provodiča, oni su stupali usporedo mene...“, stoji u *Autobiografiji*. (Brlić-Mažuranić, 1997: 527)

1907. Brlićevi zapadaju u manju financijsku krizu. Nacin odvjetnički ured ne posluje dobro.

Osim odvjetnika, zastupnik je u Hrvatsko-ugarskom saboru, zbog čega često putuje.
Čini se kako Naca svoj posao i ne voli previše, ali je izvor prihoda. Ivana u jednom pismu piše: „Naravno da je u toj hvali za mene nešto što me žalosti: naime kad pomislim kakav bi to istom posao bio da je Naca čovjek od posla, a ne samo od srca i živaca i slavonskog podrijetla!“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 188)

Krizu je na kraju riješio Ivanin brat i „confidant“ Željko, koji je uskočio i u roku od godinu dana uspio dovesti ured u red. Krajem te godine Naca, kao hrvatski zastupnik, putuje u Peštu gdje se trebalo pregovarati o uvođenju mađarskog jezika kao obaveznog u hrvatske škole i željeznice. Ivana nevoljko putuje s Nacom u Mađarsku, najviše zbog tog što treba ostaviti djecu. Stigavši u Peštu, Ivana piše zapise i pisma koja zrače domoljubljem, ipak joj je drago što je otišla i što je dio toga.

1909. upada u jednu od 'živčanih kriza'. Lovrenčić spominje kako je najprije završila u nekom austrijskom sanatoriju, a potom u odmaralištu na Bledu sa sinom Ivicom. (2006: 193)
„Nemaš pojma koliko me boli da sam vam tu veliku brigu zadala, ali moje krivnje zaista nema na tom.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 193 – 194) Žao joj je što ne može biti sa svojom obitelji i djecom i zbog briga koje njeno psihičko stanje prouzrokuje, ali je isto tako svjesna da ona sama nije kriva za to, da je to nešto što je teško kontrolirati i kad se dogodi, daje si vremena za odmor kako bi joj čim prije bilo bolje, da se može vratiti kući. 1912. objavljuje knjižicu, svoju najdražu, *Slike*, u vlastitoj nakladi, još jednu namijenjenu obiteljskom krugu. U *Autobiografiji* piše:
„... No kad bira miljenče među svojim djelima, onda ga spisatelj bira neovisno od ukusa i kritike publike. Bira miljenca po tome što ga svaki put iznova upoznaje kao svoje vlastito djelo koje upravo ovakovo nije moglo niotkuda izaći van iz duše njegove.“ (Brlić-Mažuranić, 1997: 527)
Na *Slike* je upozorio i A. G. Matoš, u svojoj kritici u kojoj donekle hvali tada relativno nepoznatu književnicu. Pisanje se i dalje ne slaže s njenim poimanjem ženskih dužnosti, no teško mu se odupire. Uskoro počinje pisati *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, za malog nećaka, od milja prozvanog Ristićem.
Godinu dana kasnije *Hlapić* je ugledao svjetlo dana. Kritike su bile odlične, i one profesionalne i one bitnije – od strane čitatelja. Život je u ovo doba kao i nekad skladan, Ivana piše, ali i obavlja kućanske poslove, odgaja djecu, posjećuju Brlićevac i događanja u Brodu, u domu se okupljaju prijatelji, najviše za dugih zimskih večeri. Do svog četrdesetog rođendana, Ivana ima četvero zdrave djece, dobrog muža i 4 objavljena djela.

1914. godina donosi velike promjene. Malo je reći da su velike, zapravo, jer je riječ o Prvom svjetskom ratu. Sukob dvaju saveza, Antante i Središnjih sila, donio je katastrofalan broj žrtava, njih 40 milijuna. Rat se osjetio i u hrvatskom dijelu Austro-ugarske monarhije. Ivanin sin Ivo i brat Darko su mobilizirani, ona i kćeri Nada i Zora pomažu tako da se brinu o ranjenicima koji pristižu u Brod. Ratne okolnosti su teške, ponestaje osnovnih namirnica. Unatoč tome, Ivana nije klonula duhom, zaokupljena je brigom za ranjenike i članove obitelji koji su u ratu, šalje Zoru u internat u Zagreb, a piše i priču o divu Regoču, ponovno za malog Ristića, koji je prebolio difteriju.

1916. Naca i Ivana putuju u lječilište u Topusko. Ovaj put je Nacino zdravlje narušeno. Iste godine joj Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti šalje pismo s natuknicama za *Hrvatski biografski rječnik*. Natuknice su trebale služiti kao smjernice u pisanju kratkih autobiografija, a pismo je JAZU slala istaknutim ljudima. Ivana, poštujući dane odrednice, piše svoju kratku autobiografiju u obliku priče. Prvi put spominje *Priče iz davnine*: „Osim nekojih neznatnih beletrističkih prinosa u raznim časopisima, imam samo još da spomenem *Priče iz davnine*. Rukopis sam predala u ožujku ove godine odboru Matice hrvatske, te će u jeseni ove godine izaći.“ (Brlić-Mažuranić, 1997: 528)

Zvuči skromno, gotovo nevažno, no *Priče iz davnine* najbolje su Ivanino ostvarenje. Poneki motivi iz slavenskih legendi i mitova ujedinjeni s njenom sposobnošću slikanja riječima daju djelo u obliku osam pripovijedaka, namijenjenih djeci.

1917. godine, pred kraj rata, u četrdeset i trećoj godini, Ivana u Zagrebu rađa najmlađe dijete, djevojčicu Nedjeljku, od milja prozvanu Nevica. Rat i dalje traje, Ivo će iz njega izaći neokrznut, no Ivanin brat Darko biva teško ozlijeđen. Najstarija kći Nada udala se za Viktora Ružića i preselila u Rijeku, no Zora i Zdenka se vraćaju kući budući da su završile sa školovanjem.

1918. godina donosi kraj rata. Središnje sile, čija je članica bila i Austro-ugarska monarhija kojoj je pripadala Hrvatska, izgubile su rat. Mirom u Versaillesu dogovorena je nova podjela teritorija. Kao glavni krivac proglašena je Njemačka, a Osmanlijsko carstvo i Austro-ugarska monarhija prestali su postojati. To je donijelo određenu količinu veselja među hrvatskim narodom kojem je bilo dosta mađarske i austrijske hegemonije. Ljudi su to doživjeli kao izlazak iz monarhijskog ropstva u kojem su godinama bili potlačeni i neravnopravni. Kako se rat primicao kraju, postalo je izvjesno kako će završiti. Mnogo vojnika je dezertiralo iz austro-ugarske vojske, te su se skrivali po šumama iz kojih bi izlazili pljačkati okolna slavonska

sela. U Brodu je izbila sveopća anarhija, bolnica je također bila u rasulu. Kako bi uspostavili kakav-takav red, građani su osnovali Narodno vijeće na čije je čelo izabran Naca. U to vrijeme Ivana piše izvještaje u kojima opisuje život u Brodu.

> „U Zagrebu je velikim slavljem dočekana ova vijest. Kidanje od stare Austrije, predvidjeno i pripravljeno ovim ratom, postalo je činom. Manifestacije za Jugoslaviju u Zagrebu veličajne. (...) Manifestacije našle su svoj odjek i ovdje u Brodu. Odmah se je stvorio pododbor 'Narodnog vijeća' koji je Nacu izabrao za svog predsjednika i primio vlast za grad Brod u svoje ruke. Brod je okićen zastavama. Sad navečer bio je ophod po gradu, a sa balkona naše kuće progovorio je Naca narodu, objaviv našu slobodu, objaviv da je stigao onaj dan za koj smo vjerno radili, vjerno trpili, za koji smo neumornu borbu vodili!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 291)

Optimistična je unatoč upadima „šatrovaca“ – dezertera:

> „Iz okolice stižu glasovi o paležima, razbojstvima – u Požegi provalili su uhapšenici vojnih uza, te stvorili četu, koja u cijeloj požeškoj dolini – pojačana dezerterima koji se od prije kriju po šumama – čini mnogo zla. (...) – Rastrovanje vojske austrijske bilo je gotovo – sad se ona razpada na sve kraje, a taj razpad nosi i običnih teških posljedica. Rado i radosno ćemo se njima othrvavati, jer ovo je prag našeg svjetlog dana!“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 292)

„Šatrovci“ posebice napadaju Židove i njihovu imovinu i polako se približavaju Brodu. Stoga je potrebno oformiti neki oblik vojske kako bi se u slučaju napada mogli braniti. Većina građana do 40. godine života se dobrovoljno javljaju u službu. Žene šiju rozete za kape časnika. Veze za Zagrebom su prekinute, a to znači i prekid kolanja informacija iz svijeta. Dezerteri uskoro dospijevaju do Broda. Ivana to opisuje:

> „Noćas velika pucnjava na pijaci pod našim prozorima. Narodna vojske uredovala pod vodstvom naših mladih časnika proti šatrovcima, koji su pokušali provaliti u urarski dućan. Bijeg, hvatanje, dekungi, komadna – kao u bitki. U noći i kiši neugodan i težak prizor. Svršilo se uapšenjem šatrovaca.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 300)

Ubrzo narodna vojska napušta grad, građani se skupljaju kod Ivanine kuće i još jednom organiziraju da brane svoj grad. U međuvremenu se Zdenka zaručila za svog dugogodišnjeg dečka Zvonka. Ivana piše da se radilo o šestogodišnjoj borbi da bi došli do tog „legalnog“ položaja. Možda se ta „borba“ odnosi na to da Ivana svojoj kćeri nije dopustila da se prerano uda. U trenutku zaruka Zdenka ima 19 godina, to su razumne godine za takve pothvate.

Ubrzo su se sve tri kćeri osim, dakako, one najmlađe, udale nakon završetka rata. Ivana je zadovoljna njihovim odabirima, iako se ne čini kao da je njeno odobravanje bitno. Njen odgoj je uglavnom počivao na filozofiji da je dijete prvenstveno svoja osoba i kao takvoj, treba joj dopustiti mogućnost vlastitog izbora. To nije bilo vezano samo uz dečke i na kraju muževe, nego i općenito.

U prvoj godini mira, 1919. umire Henrietta. Ivani teško pada smrt majke i udaja njenih kćeri, no uz nju su Nevica i Naca. Ivo studira pravo u Zagrebu, no studiranje mu baš i ne ide i

vrijeme provodi u izlascima, a ne nad knjigom. Najveći problem nastaje kad obitelj sazna da je u vezi s rastavljenom Ruskinjom Jelenom Ščigoljevoj. Ivana je prihvaća, iako zbog Jelene i raskalašenog života Ivo upada u dugove. Budući da Henriette više nema, ona sad razmjenjuje pisma s ocem. U njima prevladava drugačija tematika nego u onima koje je pisala majci. S ocem priča uglavnom o književnosti, šalje mu svoje radove, njegove kritike shvaća veoma ozbiljno, nekad i preozbiljno. Uskoro se rađa unučad; Zora je rodila malenu Aleksandru koju su zvali Mokoš ili Mokica, a bila je samo tri godine mlađa od Ivanine kćeri Nevice, zbog čega su mnogo vremena provodile zajedno. Uskoro se rodio i unuk; Vuk, također Zorin sin. Valja spomenuti da se Zora udala u susjedstvo, tako da su ona i Ivana uvijek bile blizu i dom je ponovno bio ispunjen djecom. U Brlićevcu među vinogradima, nastala je *Knjiga omladini,* koja je objavljena 1923. godine. U njoj se također izmjenjuju priče i pjesme, u nju je uvrstila i nekoliko pjesama iz *Slika*.

Iako se na prvi mah čini kao da su Brlićevi iz ratnih stradanja izašli neokrznuti, sigurno su takve stresne i nepredvidljive okolnosti imale utjecaja na Ivanu, ali i Nacu. Njegovo zdravlje biva sve lošije. 1922. je na neko vrijeme izgubio vid, godinu dana kasnije ima problema s uspavanom lijevom stranom tijela. Vjerojatno se radilo o moždanim udarima. Nakon nekog vremena stanje mu se popravlja i oni nastavljaju s brigom oko kuće i Brlićevca. Ivana piše sestri:

> „Kuhala sam Ti, seko, od novembra do sada, sama samcata, sad još kopam, sijem, plijevim – onda razveseljavam Nacu i druge članove ove familije kad su turobni... (...) A napokon pišem neku pričicu od jedne kravice i jedne kozice, koje su bile strašno požrtvovne, pa su grozno omršavile prije nego su pobijedile. Kravica sam ja, ako hoćeš ti biti kozica, moraš se potruditi...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 237)

Radi se o kravici i kozici iz priče o Jagoru, koje su istoimeno siroče othranile i na koncu mu pomogle da vrati ono što je njegovo.

1923. umire Naca, u dobi od šezdeset jedne godine. Umro je iznenada, no prije smrti je gorljivo htio da se okupe sva njegova djeca. Skupili su se na njegov imendan u vinogradu. Iako je Ivo u dugove uspio uvući i svoje roditelje koji su digli hipoteke kako bi mu pomogli, Naca je oprostio svom sinu. Dan kasnije je umro.

„Iako je neizrecivo u čemu sve leži ta bol, u kolikim bezbrojnim, nepovrativim sitnicaa, koje mi se sada čine tako neizrecivno mile i drage da radije prekinem nit misli, kad mi se stanu tako živo dizati u uspomeni.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 239) Ivana je utjehu pronalazila u najmlađoj kćeri, u svojim interesima, zahvalna je ocu na tome što ju je uvijek podupirao i bavi se gotovo svim poslovima u vinogradu jer težaci često štrajkaju, a novca nema.

Ponekad su i urodi slabi, ali Ivana je ustrajna u tome da zadrži svu imovinu koju su ona i Naca stekli, kako bi ju kasnije mogla ostaviti svojoj djeci. U pomoć joj priskače Željko, no u svemu je sad Ivana glavna i samostalna. Počela je prevoditi knjigu o primaljstvu i njezi djece. Pomalo se zakopala u posao. Možda je to najbolji način za nositi se s tugom i prazninom nakon smrti voljene osobe.

> „Ja sam u punom jeku vinogradskog rada. Kopamo, kolimo, sadimo u cvijetnjaku pred kućom, u bašći – taljigam se po neizrecivim putevima, objedujem prežganu juhu i pekmez na kruhu, ali je sve tako bujno, toplo i puno života vani, sve je živo i prepuno uspomena i nadanja... i Bog će biti uz mene i moju Nevicu. Proljeće je tako neopisivo krasno – dapače ni one silne hiljade dinara koje svaki tjedan gutaju radnici ne mogu tu ljepotu uništiti!“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 248)

Paralelno s tim, konstantno opominje i moli Ivu da joj vrati novce koje mu je posudila, na što se on nebrojeno mnogo puta oglušio.

Ivana se često tješi spoznajom da joj je još ostao otac na ovom svijetu: „To je, budi uvjeren, u teškim časovima moja najveća okrepa koja mi pokazuje kako je Bog dobar da čovjeku nikad sve ne oduzme i nikad ne stavi sile na odveć tešku kušnju...“, piše mu. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 254) Vladimir Mažuranić umro je 1928. godine, u lijepoj dobi od osamdeset i četiri godine. Ivana je od oca naslijedila novac i suprotno onom što joj savjetuje Željko, ona sav novac daje Ivi da pokrije dugove. Obavezao se vraćati majci novac u ratama i gotovo sva njihova korespondencija se svodi na Ivanina pisma u kojima ga moli da pošalje novce jer joj nedostaje za osnovne potrebe, ili mu se zahvaljuje kad vrati makar i najmanji dio. „Molim te, dakle, sinko, ne brini prije sve druge brige, nego čim ima novaca pomisli da su po Božjem i ljudskom pravu prvih 600 D moji, za Tvoj dug, a za moj i Nevičin život.“, piše mu u jednom pismu. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 271) Novac joj ponajprije treba za potrebe Nedjeljkinog školovanja: „Mjesečno 1200 D samo za razne satove – a znam iz vlastitog iskustva: sad kao nikad treba joj dati prilike da uči. Djevojčica od 14 do 16 godina stoji na kulminaciji uma.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 272) S druge strane, ne zna kako bi uštedjela više novaca. Gazdaricu ne želi otpustiti, telefon joj treba kao i struja. Počela je iznajmljivati prazne prostorije u kući i Nacinu kancelariju, a vinograd je donosio više problema nego novaca. Nace više nema, odrasla djeca imaju svoj život i Ivana počinje razmišljati o tome da se ona i Nedjeljka presele u Zagreb. U te planove je uključila i Zoru koja je sa svojom obitelji živjela u istom dvorištu kao i Brlići jer prije svega je željela imati svoju obitelj na okupu. Nedjeljka je godinu prije neko vrijeme proboravila u internatu u Zagrebu, ali budući da je ona bila jedino dijete koje je cijeli život živjelo s majkom, to joj je izrazito teško palo i počela je obolijevati, pa ju je majka vratila nazad kući. Nedjeljki je dobro

školovanje ipak bilo neophodno i Ivana joj ga je htjela omogućiti pod svaku cijenu. A i život u Zagrebu joj je oduvijek bio draži od onog u Brodu, iako je u njemu stvorila obitelj i provela najljepše godine.

> „Brod je zaista strašno mjesto, pa se samo usprkos Brodu dade živjeti dobrim životom, nipošto pak uslijed Broda. Dakako da bi se možda i o Zagrebu dalo isto ustvrditi, ali veliki grad nikad nije tako jedinstven u svom karakteru kao mali, pa se dade u Zagrebu izbjeći zlu – u Brodu vrlo teško...“, piše u pismu Ivi kad se on poželi vratiti nazad u Brod. (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 275)

Međutim, selidba u Zagreb nije toliko jednostavna. U Zagrebu bi se morala plaćati najamnina jer nije željela biti na teret braći i sestri kojoj je pripala obiteljska kuća, a u stanu na Markovom trgu Ivana je jedino imala sobu, koju je također neko vrijeme iznajmljivala, ali joj je i ona uskoro postala prevelikim troškom. Dakle, trebao se prvo naći smještaj koji je iziskivao više sredstava no što ih je Ivana imala. U međuvremenu je počela obolijevati, mučila ju je psiha i česte angine. Ivanin ugled i uspjeh rastu, no paralelno time ona biva sve lošije.

1930. prvi put putuje u Ženevu, sa sinom Ivom koji je bio član Lige naroda. S tog putovanja šalje kćerima pisma u kojima ih izvještava o događajima.

„Draga Zdenka!
Tražim adresata, kojemu da upravim ovo 'pismo iz Ženeve'. Uvjerila sam se naime već često, da nikoga ne zanima ono što drugi proživljuje – pa nije lako naći čitatelja za putne utiske. Tant pis – metni u arhiv...“ (Brlić-Mažuranić, 2006: 337)
Piše o ljudima u Ženevi, koji su ljubazniji nego Hrvati:

> „Već 40 godina, kako me je mama naučila da se uvijek ljubezno smiješim u svakom i najmanjem saobraćaju s ljudima. Ja sam to vjerno činila – no, da Ti pravo kažem, uvijek sam se čudila zašto se tako jalovo smiješim 40 godina, kad mi svaki trgovački pomoćnik, svaki gradjanin i svaki pravi Hrvat i čovjek odvraća taj smiješak sa grubošću ili sa hrvatskim pozdravom majci. A sada vidim da me je mama odgajala za ovaj moj kasni posjet u Ženevi! Ovdje mi se svaki smiješak vraća stostrukim plodom. Smiješi Ti se biciklist, koji je radi Tebe pao s bicikla, smiješi Ti se cvjećarica, kojoj rastreseš cvijeće, smiješi Ti se apotekar, kod kojeg ništa ne uzmeš jer nemaš 5 franaka, a listonoša skače sa svojim kola, da Te sa smiješkom strpa u prava tramvajska kola, da ne bi zabludila.“ (Brlić-Mažuranić, 2006: 339)

Zanimljiviji je njen drugi posjet Ženevi, iako je većinu posjeta boravila u hotelskoj sobi zbog jedne od čestih angina. Dvije stvari u Ženevi koje Ivanu ne impresioniraju; moderna umjetnost i sufražetkinje. Možda je ova druga stvar pomalo iznenađujuća jer je Ivana i sama bila žena koja je cijeli život željela biti spisateljica, a od toga su ju odvraćali odgoj i „ženske dužnosti“ u

koje se pisanje jednostavno nije uklapalo. Jedino što priznaje pokretu za ženska prava je ustrajnost. U pismu Nadi piše:

> „U subotu će biti velika manifestacija žena za razoružanje, pa bih ja strašno rado bar do toga dana bila toliko zdrava da vidim jedamput takovu povorku. Taj cijeli pokret žena, kojemu sam tako intransigentan stav suprotstavljala, počeo mi na koncu konca svojom ustrajnošću imponirati.“ (Brlić-Mažuranić, 2016: 358)

Pokret za prava žena bio je nova stvar za svijet, stoga ne čudi da Ivani, koja je odgajana u patrijarhalnoj obitelji, ne imponira. No, to je njen stav, ona je sebe ostvarila i kao majku i kao spisateljicu, iako je bila domoljub, u politiku se nikad nije miješala, čak i onda kad ju je bolje poznavala i od saborskog zastupnika Nace. Jednostavno joj je to bilo omraženo, kao i pitanje financija. Ona je svoje probleme doživljavala osobno, nikad nije očekivala svijet da se promijeni, ili ga pokušala mijenjati, uvijek je počinjala od sebe same i baš zato je učinila mnogo.

Pri povratku u Brod, nastavila je sa sređivanjem arhiva Brlića i radom na povijesnom romanu koji je nastao na temelju istraživanja njenog oca. Bio je to zahtijevan pothvat za Ivanu koja je na izmaku snaga. Ona ih svejedno ulaže u *Jašu Dalmatina – potkralja Gudžerata*, no on na koncu ipak ostaje relativno nedovršen, s nizom natuknica o tome kako bi kraj trebao izgledati.

4. Posljednje godine života

Nedjeljka odlazi na školovanje u Zagreb, ali bez majke. Cijelo to vrijeme Ivani je loše, no nada se da je to prolazna epizoda i ne želi time opterećivati svoju obitelj. Oni ju svejedno šalju na liječenje u Graz, no to joj je više odmoglo nego pomoglo. Pati od nesanice, napadaja panike i tjeskobe, aritmije i čini se da nikakva terapija ne djeluje. Od lijekova za smirenje joj je još teže i moli sina da dođe po nju, što je on na kraju i učinio. Njeno liječenje se potom nastavlja u Zagrebu, Rogaškoj i Beču. Budući da je bolest toliko uznapredovala da se počela fizički manifestirati, Ivani je teško povjerovati da su uzrok tome živci s kojima je dosad izlazila na kraj. Ponovno odlazi u Brod, gdje nastavlja sa životom, iako traumatizirana i u strahu od novog naleta bolesti. Selidba u Zagreb se planira pa odgađa, i tako u krug. Ivanina djeca pokušavaju pomoći, pa zauzeti vlastitim životima i brigama zaboravljaju na majku, onda se događaju prepreke na koje nitko ne može utjecati. Nakon što je Ivana dala oglas u novine za stan, Ivo nudi da on i njegova druga žena, Milica, unajme stan tete Alke, ali gornji kat, a Ivana i Nedjeljka

bi onda mogle stanovati na donjem katu. Ivana tu ponudu prihvaća, no selidba se odužila jer se čekalo da se dotadašnja stanarka iseli. Nedjeljka je smještaj našla u pansionu.

> „Previše vas ima, svaki osjeća da bi htio i trebao pomoći ovakovomu čudnom, nezemaljskom biću, a nitko nema ni vremena ni snage da se uz svoju ličnu životnu borbu, usredotoči na životna kompliciranа pitanja drugog čovjeka. Onda ja konačno sama zahvatim – a u dvanaesti sat svi ulete: sa odobravanjem, sa osudama, sa prigovaranjima i sa ponudama...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 298)

Ivana je u iščekivanju preseljenja spakirala većinu svojih stvari i ponovno je pomalo optimistična dok kuje planove o životu sa svojom djecu u gradu u koji je iščekivala 43 godine. 1936. napokon stiže u Zagreb, no boravak prekida bolest. Naposljetku je otišla u Brlićevac, potom u svoju kuću u Brodu, u strahu da ne bude svojoj djeci na teret. U tom periodu Ivana se selila čak 19 puta, kruži između Zagreba, Brda i toplica. Čini se kako je pomalo bila rastrgana između svojih domova, a nijedan više nije bio ono na što je navikla. Brodska kuća je prazna i iznajmljuje se, u njoj više nema Nace i male djece koja izvode nepodopštine. U Zagrebu su njena djeca, odrasla i obuzeta vlastitim brigama, djetinjstvo i mladost su stvar prošlosti, starih Mažuranića također više nema. Usred svih tih selidbi, Ivanino psihičko stanje biva sve lošije. Djeca su angažirala liječnika koji je konstatirao kako bi za nju bilo bolje da se vrati u Brod i da se stan u Zagrebu otkaže. Dobivala je i terapiju u obliku primanja injekcija vlastite krvi, što joj je bilo posebno odbojno.

„Moja bolest počela je da me totalno ništi u času kad sam osjetila da me više nitko ne treba. Kroz 50 godina naučila sam da živim uvijek za nekoga, većinom za mnogo njih. – ne mogu da se snađem – ne mogu da uhvatim korijena – lutam već ovo zadnjih par godina!“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 305)

Djeca planiraju liječenje na Srebrnjaku, ona se odupire toj ideji, mučna joj je pomisao na terapije, a onda povratak u Brod. Oni negoduju zbog tog otpora, predbacuju joj stalne selidbe jer ne razumiju zašto jednostavno ne bi bila kod kuće.

> „Je li moguće, dijete moje, da Ti ne vidiš da sam ja posljednje četiri godine bila samo nekoliko puta na Srebrnjaku i dva puta u Rimskima i to zato da opet uzmognem održati dom za mene i za Nevicu. (...) – A sad kad sam smalaksala, gdje je taj dom da me primi i njeguje? Moj dom bila sam ja – a ona dva uređena stana (u Brodu i u Zagrebu) bez žive duše u njima bili bi opet domovi, da se ja zdrava vratim... al tko mene čeka, bolesnu i slabu, u tim stanovima, pa da mi od njih učini dom gdje mogu uživati sreću i zadovoljstvo?“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 306)

Nekome bi se ovo pismo Nadi učinilo kao predbacivanje, ali ono to nije. Ivana je svoj život proživjela za svoju obitelj, usudila bih se reći – ne zato što je morala, već zato što je to istinski

željela. Sad kad joj treba pomoć i kad ju otvoreno i potpuno trezveno traži, nailazi na nerazumijevanje svoje djece.

> „Ja hoću i moram da ostanem ma domu, jer baš za njega, za djecu, za muža, za ideju obitelji živjela od 18 do 64 godine kao svaka druga poštena žena. Moja književnost, ta moja najmilija razonoda, jedva je potajice i da nitko nije vidio, smjela da mi uzme stoti dio vremena. Toliko sam vjerovala u potpunu dužnost žene da se posveti do zadnjih sila domu! Dakle, kad ne bi poznala svoju djecu kao da su još uvijek 10 godina stari, to bi mislila da je Tvoja rečenica 'zašto ne uživam sreću u domu' u ovaj čas, kad je sva moja briga u tom da za me i Nevicu nema doma – mislila bi da je ta rečenica ironija.“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 307)

Sumnjam da je itko od djece htio zlo vlastitoj majci. Sumnjam da su bili „namjerno“ puni nerazumijevanja. Ne sumnjam da nisu razumjeli s čim se njihova majka bori. I u današnje vrijeme ljudi psihičke bolesti ne doživljavaju kao bolesti. Problem je što su nevidljive, nema prijeloma koji se namjesti i zaraste, nema otvorene rane koju se može zašiti, nema istog uzorka kod svih koji se bore s depresijom. Isto tako nema iste terapije. Za svakog je takva bolest individualna. Oni su u tom trenutku željeli pomoći majci u vidu medicine i terapija. Iako se možda čini kao da Ivana sama upire prstom u svoju djecu i govori im: „Ovo sve sam ja učinila za vas, što vi sad činite za mene?“, mislim da to u suštini nije tako. Ona u svom očaju im zorno pokušava prikazati stvarno stanje stvari i svoju neopisivu želju da kraj života dočeka u obiteljskom domu, koji ne bi bio samo njezin, već i Nedjeljkin, a to da njena najmlađa kći ima mjesto koje može nazvati domom bi joj bilo dovoljno.

> „Zašto da podižemo, uz muke i nenaravne zahvate, život koji nema zašto da bude, kad mu je mjesto određeno u mrtvilu praznog doma, gotove ludnice za mene?.. Da li su muka i sramota (s ovakvim napadajima) boravka na Srebrnjaku i injekcije u venu za održavanje sila dostojne starog čovjeka – kad iza oporavka, ako ga i bude, stoji strahovita pustoš praznog života bez cilja, bez posla, u odrezanosti od kulture, u čami Broda koji je samo uz pun dom djece bio moguć...“ (Brlić-Mažuranić prema Lovrenčić, 2006: 308)

U brodskim vinogradima napisala je spis naslovljen *Mojoj djeci i mom bratu Željku*. Može se reći da je riječ o oporuci, iako ona to negira jer smatra da su oporuke formalnosti od kojih oni živi imaju koristi. U tom spisu nabraja što sve posjeduje od imovine i kome što treba pripasti nakon njene smrti, iako zapravo nema grube podjele među djecom, u konačnici im se daje izbor da se sami dogovore, uz Ivanine smjernice. Uz to piše dodatak jer se trudila da oporuka bude što konciznija i lišena emocija. U njemu piše o odgoju djece. Tu nema mjesta strogim pravilima ili uputama kako se djecu mora odgajati; ona jednostavno govori da djeca moraju biti odgajana u dobroti i poštenju, da ne smiju suditi nikom, osim sebi samima te da im se treba dati da tu i tamo pogriješe.

Svoj život završila je samoubojstvom, 21. rujna 1938., u 64. godini života, u bolnici na zagrebačkom Srebrnjaku.

Za deveti rođendan, koji je 22. rujna, dobila sam od razreda *Priče iz davnine* i *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Na kraju knjige, tamo gdje je bilješka o spisateljici, stoji predzadnja rečenica: „Umrla je svojom voljom...“ S devet godina nisam znala što znači umrijeti „svojom voljom“, nisam oko toga razbijala glavu dok nisam na fakultetu na predavanju saznala da je riječ o samoubojstvu. Nekoliko glava se u čudu pogledalo. Mnogima, pa ni meni, nije bilo jasno kako netko, tko je u stanju ispisati stranice najljepših priča u kojima dobro uvijek, ali uvijek, pobjeđuje zlo, može biti toliko nesretan da na sebe digne ruku.

O uzrocima bolesti i tog čina nije potrebno raspravljati. To je nešto što nitko osim Ivane nikad neće znati. Nema smisla pretpostavljati, ni kriviti njenu djecu, ni preranu udaju, ni život u brodskoj provinciji. Ivana se sa smrću upoznala još u mladosti, iako je to zanimljivo jer takva razmišljanja nisu uobičajena, to ju ne čini čudnom ni izopačenom. Smrt je dio života, a ona je naprosto spoznala stvari puno prije nego većina ljudi. Neki ih nikad ni ne spoznaju. To se možda može nazvati srećom. Jedina pretpostavka koja mi se čini u redu je da ona jednostavno nije željela biti teret svojoj djeci. Bilo joj je jasno da je pri kraju života i da će se djeca pobrinuti da živi što duže, a njoj to jednostavno nije imalo smisla.

5. Zaključak

Ideja Ivane Brlić-Mažuranić, žene pomalo strogog izgleda u haljini s visokim ovratnikom, koja piše kad god poželi u svojoj velikoj knjižnici, okružena visokim policama s knjigama, raspala se u potpunosti tijekom čitanja literature za ovaj rad. Umjesto toga, stvorila se slika djeteta, djevojke i žene ispred svog vremena, s neporecivim talentom, ljubavlju za bližnje i za sve ostale, pa čak i Mađare, osobe koja je svoj život provela u sreći u obiteljskom domu, a potom i u onom koji je stvorila sa suprugom u Brodu, unatoč poteškoćama jer ne postoji osoba na ovom svijetu koja kroz život prođe bez ikakve boli ili problema. Iako se čini kao da je njen život bio unaprijed određen od strane drugih ljudi, njenih roditelja, potom supruga, a onda i djece, uvijek se trudila biti dosljedna sebi, makar to značilo konstantne unutarnje borbe.

Od djetinjstva se moglo vidjeti da je riječ o osobi iznimnih intelektualnih sposobnosti. Takve karakteristike često dolaze s određenom cijenom; takvi ljudi svijet oko sebe doživljavaju puno dublje i osobnije. U takvim okolnostima se svijet čini groznim, a budućnost zastrašujućom. Da bi se zaštitili i funkcionirali, okreću se svojim interesima. To je napravila i Ivana kad je počela pisati dnevnik. Sve što se nije smjelo izgovarati ili što nije imalo smisla govoriti nekoj drugoj osobi, ona je pretakala u riječi.

U svom odraslom životu često zapostavlja pisanje. Vrijeme joj oduzimaju „ženske obaveze“, u nekoliko navrata i sama govori o tome kako smatra da se te dvije stvari nikako ne slažu. To je bilo ondašnje razmišljanje, žene su prvenstveno služile kao majke i domaćice, bez obzira iz kojeg sloja društva su dolazile. Ivana se, doduše, nikad nije borila protiv toga. Nije bila mišljenja da su ženske obaveze loše, jednostavno ju je smetalo što joj na najdražu razonodu otpada najmanje vremena. S tim se nikako nije mogla pomiriti. Stoga je pisala, kad god je stigla, cijenila je oduševljenje obitelji i prijatelja, kao i kritike. Kad joj je ponestalo snage, ona zadnjim naporima pokušava dovršiti svoj povijesni roman.

Njeno stvaranje je bilo prepoznato od strane čitateljstva i kritike, njena djeca su odrasla u dobre ljude. Ivanin život je bio ispunjen. Njene posljednje godine i samoubojstvo, koliko god bili tragični, nikad neće zasjeniti njen život koji je proživjela u potpunosti.

6. Popis literature

1. Artuković, M. (2016) „Pogovor priređivača: Dnevnički i memoarski zapisi Ivane Brlić-Mažuranić“ U: Brlić-Mažuranić, I. (2016) *Moji zapisci: dnevnici, memoari, molitve, putni i drugi zapisi,* Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 441. – 475.

2. Brlić-Mažuranić, I. (1997) “Autobiografija“, u: V. Brešić (ur.) *Autobiografije hrvatskih pisaca,* Zagreb: AGM, str. 521. – 531.

3. Brlić-Mažuranić, I. (2016) *Moji zapisci: dnevnici, memoari, molitve, putni i drugi zapisi*, Sabrana djela, svezak VI, u: M. Artuković, V. Brešić (ur.) Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod.

4. Lovrenčić, S. (2006.) *U potrazi za Ivanom,* Zagreb: Autorska kuća.

.